

Коваленко А. В., асистент кафедри теорії та методики навчання іноземних мов
Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, Україна

СПЕЦИФІКА ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТАМ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

У статті розглядається специфіка викладання англійської мови студентам заочної форми навчання, а також проблема і ефективні шляхи оптимізації виконання самостійної роботи у позааудиторний час.

Ключові слова: самостійна робота, іншомовна компетенція, лексична компетенція, граматична компетенція, методи самостійної роботи, позааудиторний час.

Сучасність ставить нові вимоги до випускників ВНЗ. Рада Європи, вирішуючи питання змісту освіти, визначила вісім основних компетенцій, які мають бути опановані у процесі навчання у ВНЗ. Однією із компетенцій є іншомовна, яка дає змогу студентам здійснювати спілкування іноземною мовою. Згідно з нормативним документом Європейської спільноти, володіння іноземною мовою студентами освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» відповідає ступеню B2 (незалежний користувач).

У Законі України «Про вищу освіту» задекларовані форми навчання, серед яких зазначена заочна форма навчання, якій притаманно зменшення аудиторного часу й істотне збільшення самостійної роботи студента. Як зазначено у Законі, заочна форма навчання зорієнтована на студентів з високим або достатнім рівнем самопідготовки і самоорганізації, які здатні самостійно опрацювати і опанувати переважний обсяг навчального, програмного матеріалу. Оскільки у цій статті розглядається викладання іноземної мови на заочному відділенні, передбачається, що студенти, вступаючи у ВНЗ, мають достатньо сформовану іншомовну комунікативну компетентність: 1) лексичну, граматичну, фонетичну, 2) мовленнєву, 3) соціокультурну, країнознавчу, лінгвокраїнознавчу, які є необхідними для самостійності у роботі з програмним матеріалом, що треба опанувати самостійно.

Студенти, які не підготовлені до самостійного опановування нових знань, не можуть розвивати в собі якості в процесі професійної діяльності. Науково правильно організована й систематично здійснювана самостійна робота є необхідною умовою успішного навчання, одним з визначних факторів, які впливають на професійне становлення особистості, формують творчу особистість фахівця, здатного до самовдосконалення та самоосвіти.

Проблема полягає в тому, що студенти, більшість з яких — іногородні, вступають на перший курс ВНЗ, по-перше, з низьким рівнем загальноосвітньої підготовки, особливо ті, хто давно закінчив загальноосвітні заклади, по-друге, у них найчастіше відсутні навички організації самостійного навчання, що негативно відбивається на якості засвоєння і систематизації знань під час навчання у позааудиторний час. Більшість студентів не володіють навіть рівнем А1 (Basic user), що призводить до значних труднощів, які виникають з запланованим у програмі і реальними знаннями студентів. Такі факти, як недостатня кількість аудиторних годин і великі групи студентів ускладнюють навчальний процес і знижують контроль засвоєння знань студентів.

Багато науковців розглядають проблему самостійної роботи студентів у контексті основних положень Болонського процесу. Такі автори, як В. Байденко, І. Гликман, В. Бебик, І. Климкова, В. Ткаченко, С. Лисенко, І. Ластовченко акцентують увагу на євроінтеграції у вищій освіті. Головні завдання та особливості впровадження кредитно-модульної системи у вищому навчальному закладі висвітленні О. Юрчуком, О. Дубовим, В. Батовкіним, С. Драганом, М. Зайцевим та ін. Зміст та сутність самостійної роботи вивчали А. Айзенберг, В. Буряк, І. Барсуков, В. Шпак, О. Малихін, Г. Серіков та ін.

Над проблемою підтримки й активізації самостійності у студентів ВНЗ працювали такі відомі методисти і педагоги, як А. В. Бухбіндер, Т. Б. Дагчінова, М. Л. Дем'яненко, Н. А. Давидова, Л. І. Поважна, С. В. Понтович та інші дослідники.

Ця стаття має за мету визначити специфічні методи формування іншомовної комунікативної компетенції студентів заочної форми навчання педагогічних спеціальностей і шляхи підвищення ефективності виконання самостійної роботи з іноземної мови.

Як вже було зазначено раніше, студенти заочної форми навчання, особливо іногородні, рівень самопідготовки яких не відповідає найчастіше цій формі навчання, мають певні комплекси і відчувають психологічний дискомфорт на заняттях з іноземної мови, особливо ті, хто давно закінчив загальноосвітній заклад. Слід зазначити, що вітчизняні і зарубіжні методисти більш детально розглядають відносини «викладач-студент» та роблять акцент на психологічному факторі, тобто вдосконалюють форми та методи подачі інформації при вивченні іноземної мови. Недостатнє володіння іноземною мовою, наголошує І. В. Коваль, породжує специфічну тривогу, яка виникає через усвідомлення недостатності своїх знань для висловлювання думки й очікування негативної оцінки з боку слухачів, що є своєрідним великим іспитом на стійкість самооцінки, тому що ця тривога може знизити

впевненість у собі і, як наслідок, дезорганізувати діяльність, в результаті чого утворюється «внутрішній опір мові» [4]. Тому з боку викладача важливим є пошук таких методів і прийомів, які сприяли б зняттю і зменшенню дії «мовних бар'єрів», посиленню психологічної комфортності процесу навчання та оволодінню іноземною мовою на аудиторних заняттях. Для ефективної самостійної позааудиторної роботи студентів викладач має підготувати і викласти матеріал стисло і доступно на аудиторних заняттях, на які у заочній формі навчання відводиться найменше годин.

З метою підвищення ефективності позааудиторних занять з іноземної мови необхідно визначити ті аспекти, котрі дали б методистам змогу формувати та розвивати у студентів відповідні якості, звички та цінності, без яких неможливе проведення автономної навчальної діяльності.

До таких аспектів можна віднести формування у студентів: 1) адекватних мотивів самостійного навчання, 2) основоположних установок щодо поведінки під час позааудиторних занять, 3) інтелектуальних якостей, без яких неможливими є процеси мислення та обміркування інформації (абстракція, вибір, диференціація, порівняння, узагальнення тощо), котрі виступають як основа для навчальних дій, 4) якостей-звичок (самоорганізації, здатності до подолання труднощів під час самостійної роботи, прагнення до максимального використання всіх навчальних ресурсів тощо), 5) адекватної самооцінки своєї самостійної навчальної діяльності, 6) у процесі самостійної навчальної діяльності психічних якостей особистості, необхідної продуктивної в плані навчання поведінки під час виконання самостійної роботи з іноземної мови [5, 120].

Головним завданням навчання іноземної мови на заочному відділенні немовних факультетів є підготовка майбутнього спеціаліста до сформованості вмінь і навичок у здійсненні іншомовної комунікативної компетенції. Для ретельного аналізу самостійної роботи студентів на даній формі навчання під час вивчення іноземної мови слід виділити її основні форми. З одного боку, її можна поділити на самостійну аудиторну і самостійну позааудиторну, а з іншого боку, класифікуючи по змісту навчальної задачі, на опрацювання володінням граматичним матеріалом, лексичним матеріалом, принципами перекладу і комунікативними навичками і вміннями.

Специфіка викладання полягає в тому, що студенти зовсім не готові до самостійної роботи у позааудиторний час без достатньої кількості аудиторної роботи, в результаті заняття на реальній аудиторній роботі уподібнюється до інтенсивних мовних курсів.

До аудиторної самостійної роботи з граматичним матеріалом виконуються вправи на переклад речень з вивченої граматичної теми, підстановчі вправи, вправи на пошук прикладів з вивченого граматичного матеріалу, аналіз використання граматичних конструкцій у даному тексті без подальшого його перекладу.

Вищенаведені традиційні види роботи мають багаторічне застосування у педагогічній практиці і досить ефективні при вивченні граматичного матеріалу, оскільки сприяють його міцному закріпленню і систематизації.

Ефективним у вивченні граматичного матеріалу є використання методу порівняння, особливо при вивченні часових форм дієслова. Правильний добір потрібного граматичного матеріалу за принципом частотності вживання оптимізує самостійну роботу студентів.

Позааудиторна робота студентів з граматичним матеріалом має бути логічним продовженням аудиторної роботи, де систематизується і закріплюється вивчений граматичний матеріал через низку різноманітних, тренувальних вправ. Особливу роль тут відіграють підстановчі і за аналогом вправи.

Вивчати лексичний матеріал, який спочатку має бути наближеним до життя і оточення студентів, що суттєво оптимізує навчання, слід у контексті, реченнях, оскільки механічне вивчення лексичних одиниць не є продуктивним. Дослідження довели, що при вивченні лексичних одиниць у контексті запам'ятовування у 2–3 рази вище і ефективніше.

Формування граматичних і лексичних вмінь спрямовані на подальше використання їх у комунікації. Отже, вивчаючи певну граматичну тему, викладач має підібрати тематичний текст/діалог, де часто зустрічається певне граматичне явище. Пізніше студенти складають свою власну розповідь/діалог за аналогом.

Поступово самостійність охоплює опрацювання не тільки граматичного і лексичного матеріалів, які потребують репродуктивного рівня пізнання, але і переклад, який передбачає володіння знаннями на творчому рівні. На цьому рівні важливо навчити принципу виділення опорних смислових слів, співвіднесенню службових слів, перекладу важких граматичних конструкцій, володінню спеціальною термінологією. Важливою умовою оптимізації щодо самостійної роботи з перекладу є фаховий підбір літератури зі спеціалізації студента заочного відділення.

Суттєвим у активізації самостійної роботи є контроль самостійної роботи і знань студентів. При вивченні іноземної мови традиційних форм контролю, як-от опитування в усній формі, контрольні роботи, заліки і іспити, недостатньо, оскільки вони мають бути доповнені су-

часними методами контролю, які оптимізують його. Застосування традиційних форм контролю при опитуванні студентів займає значну частину часу, тоді як під час стандартизованого контролю витрачається 5–10 хвилин.

Оскільки, як вже було зазначено, аудиторні заняття порівняні з інтенсивним курсом вивчення іноземної мови, стандартизований контроль є необхідним.

При роботі зі студентами, групи яких зазвичай великі, доцільно використовувати тести з перевірки засвоєного матеріалу, які є ефективними для цієї форми навчання. Тестовий контроль ефективний у всіх видах навчальної діяльності, де слід враховувати і контролювати не тільки якість засвоєних знань, але й методи, які застосовував студент при виконанні завдань із самостійної роботи.

Для активізації і оптимізації виконання самостійної роботи студентами, як відомо, велику роль відіграє різноманітність їх форм. На якісне і ефективне виконання самостійної роботи впливають електронні засоби інформації, яких на сьогоднішній день дуже багато. Оскільки аудиторних годин у заочній формі навчання мало і відпрацюванню вимови, як і іншим видам роботи, відводиться небагато аудиторного часу, ефективним є використання online-словників, наприклад, Google, за допомогою яких можна не тільки дізнатися тлумачення потрібного слова, але й його фонетичну вимову, що допомагає під час самостійної підготовки правильного засвоєнню лексичного матеріалу. Контроль самостійної роботи студентів-заочників, особливо з письма, може здійснюватися через електронну пошту, що є досить ефективним для цієї форми навчання.

Враховуючи проблематику і специфіку викладання англійської мови студентам-заочникам, актуальним для подальшої розробки залишається дозування навчального матеріалу і дібраний методичний матеріал для самостійної роботи, враховуючи факультет і рівень підготовки студентів-заочників, пошук методів і прийомів забезпечення високої мотивації щодо вивчення іноземної мови.

ДЖЕРЕЛА

1. Давыдова Н. А. Проблемы оптимизации самостоятельной работы студентов при изучении иностранного языка / Н. А. Давыдова // Проблемы высшей школы. — 1995.
2. Діордіященко О. С. Самостійна робота студентів у ВНЗ / О. С. Діордіященко // Педагогические науки. Проблемы подготовки специалиста [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.rusnauka.com/ONG_2006/Pedagogical/17894.doc.htm

3. Євтух М. Б. Забезпечення якості вищої освіти — важлива умова інноваційного розвитку держави і суспільства / М. Б. Євтух, І. С. Волощук // Педагогіка і психологія. — 2008. — № 1.
4. Коваль І. В. Психологічні ефекти спільної діяльності під час вивчення німецької мови / І. В. Коваль // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка. — Т. VI. — Вип. 8. — К., 2004.
5. Каменська Л. С. Нові можливості вдосконалення управління самостійної позааудиторної роботи студентів / Л. С. Каменська // Професійна комунікація як мета вивчення іноземної мови в немовному ВНЗ. — Вип. 45. — М. : МДЛУ, 2000.
6. Поважна Л. І. Організаційно-методичне забезпечення контролю якості навчання у вищому навчальному закладі освіти : навч. метод. посібн. / Л. І. Поважна, Г. С. Цехмістрова. — К. : М-во освіти і науки України; КІТЕП, 2001.

В статье рассматривается специфика преподавания английского языка студентам заочной формы обучения, а также проблема и эффективные пути оптимизации выполнения самостоятельной работы во внеаудиторное время.

Ключевые слова: самостоятельная работа, иноязычная компетенция, лексическая компетенция, грамматическая компетенция, методы самостоятельной работы, внеаудиторное время.

The article highlights the problem of specific of teaching English to students of extramural department. The problem of effective way of optimization of doing independent work beyond lecture time is also considered.

Key words: independent work, foreign language competence, lexical competence, grammar competence, methods of independent work, extracurricular time.